

ԱՐԱ ՀԱԿՈՒՅԱՆ

արվեստագիտության թեկնածու, ՀՊՄՀ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻՆ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ
ԵՎ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏՈՒՄ

Նամաշխարհային ծովանկարչության ամենափայլուն անհատակա-նություններից մեկը՝ Հովհաննես Այվազովսկին (1817-1900 թթ.), դեռևս երիտասարդության տարիներին զբաղվել է ռուս ու եվրոպացի արվեստասերների ուշադրությունը: Փոքր-ինչ ավելի ուշ նա համարվել է իր բնագավառի բացարձակ մեծություններից մեկը:

Հովհ. Այվազովսկու մասին տարբեր երկրներում բազմաթիվ լեզուներով հրատարակվել են տարաբնույթ աշխատություններ. կարելի է ասել, որ մեծ ծովանկարչի արվեստի, նրա գաղափարական դիրքորոշման և գեղագիտական նախասիրությունների վերաբերյալ բաց մնացած էջեր գրեթե չկան: Այնուամենայնիվ, փորձել ենք Հովհ. Այվազովսկու արվեստին մոտենալ փոքր-ինչ այլ դիտակետից՝ ռուսական ու եվրոպական գեղագիտական զանազանվող դաշտի խորքի վրա:

Հովհ. Այվազովսկու հանճարը, բնավորության և կամային հատկանիշները զգալի չափով գալիս են նրա ազգային պատկանելությունից՝ հայ տոհմիկ ընտանիքի ավանդույթներից ու բարքերից:

Ս. Պետերբուրգի գեղարվեստի ակադեմիա ընդունված պատանին սկզբից ևեթ բախտ է ունենում ընդգրկվելու Ռուսաստանում հայտնի բնանկարիչ, տաղանդավոր մանկավարժ-պրոֆեսոր Մ. Վորոբյովի ու մարտանկարիչ Ա. Զաուերվեյդի դասարաններում: Շահեկան եղավ նաև մի որոշ ժամանակ ֆրանսիացի հայտնի ծովանկարիչ Ֆիլիպ Տաների մոտ կատարելագործվելու շրջանը: Վերջինս Նիկոյալ Ա. կայսեր հրավերով Ս. Պետերբուրգում էր:

Ակադեմիան ավարտելուց ու եվրոպա գնալուց առաջ Հովհ. Այվազովսկին երկու տարով գործուղվում է Ղրիմ՝ բնանկարչության ոլորտում առավել հմտանալու: Դա, ըստ էության, կարևոր շրջան եղավ նկարչի

կյանքում ստեղծագործական պրպտումների ու սկզբունքորեն նոր որոնումների համար:

Եվ իրոք, արդյունքն անսպասելի էր. այստեղ, գործնական համառ ջանքերի շնորհիվ, Հովհ. Այվազովսկին ձեռք բերեց ոչ միայն կատարողական վարպետություն, այլև հակվեց բնականաբար հանդեպ միանգամայն նոր մոտեցման, որը կարծես անհարիր էր ժամանակի ակադեմիական ուսուցման համակարգին: Խոսքը բնության գրկում պլեներային բացօթյա աշխատանքների մասին է. մի բան, որը պատշաճ ուշադրության չի արժանացել Հովհ. Այվազովսկուն նվիրված ուսումնասիրություններում: Մինչդեռ դա նկարչի կողմից բնությունը խորապես զննելու, ճիշտ հետևություններ և համարձակ ընդհանրացումներ կատարելու արդյունավետ շրջան դարձավ. երևույթ, որ էական նշանակություն ուներ կերպարվեստի համաշխարհային զարգացման նոր միտումներին արձագանքելու առումով: Դա Հովհ. Այվազովսկու ժառանգությունը այսօր նորովի մոտենալու գործոններից է: Հովհ. Այվազովսկին դիպուկ և բնորոշ կերպով կարողանում է բնությունից ստացած տպավորություններն անմիջական անադարտություն մը հանձնել կտավներին: Կարելի է ասել՝ Հովհ. Այվազովսկու՝ որպես բնախույզ նկարչի կայացումը եղավ այստեղ՝ Ղրիմում:

Դեռևս ուսանողական տարիներին Հովհ. Այվազովսկին առանձնահատուկ վերաբերմունք է ունեցել բնության նկատմամբ՝ փորձելով գտնել նրա գաղտնիքները՝ շարունակ փոխակերպվող պահի տեսլականը, «կանգնեցնել» դրա վայրկենական ընթացքը: Եվ դա նրան հաջողվել է: Այդտեղ բնականաբար հետազոտողին մեծապես օգնում է նաև հիշողությունը՝ համեմված պայծառ երևակայությամբ: «Ակադեմիական կրթության որոշ կանոններ, - գրում է արվեստաբան Մինաս Սարգսյանը, - իրենց չեն արդարացնում բնությունը անմիջականորեն, այնպես, ինչպես կա, պատկերելու համար: Այդ պատճառով նա ձգտում է բնությունը տեղում, իր հարափոփոխ էության մեջ տեսնելու, դրա իրական գեղեցկությունը ճաշակելու, նրա տարաբնույթ երևույթների մեջ թափանցելու մեծ պահանջի, քան այն, ինչը տվել է նրան ակադեմիան»¹:

1839 թ. մարտին արվեստաբան Ա. Տոմիլովին գրած նամակում Հովհ. Այվազովսկին խոստովանում է. «Որքան փոփոխություններ են կատարվում բնության մասին իմ հասկացողություններում, որքան հմայիչ բաներ եմ տեսնում, և դեռ որքան նորություններ կլինեն առաջիկայում,

¹ Մ. Սարգսյան, Մեծ ծովանկարչի կյանքը, Երևան, 1990, էջ 43:

որոնք այժմ դեռ թաքնված են ոսկեգօծ հորիզոնում, որին հասնելու համար շատ ժամանակ է անհրաժեշտ»²:

Նկարիչը մի առիթով ասել է. «Բնությունը եղած է միշտ իմ վարպետը, թեև երբեմն անոր խորթ ու բարդ կողմերն ուղղելու հանդգնություն ունիմ և արվեստին անոր ազդելու»³:

Հատկապես կարևորում ենք բնապատկերներում «երբեմն անոր խորթ ու բարդ կողմերն ուղղելու հանդգնության» մասին խոսքերը: Ըստ էության, նկարիչը չի ցանկանում մնալ բնության պասիվ գերին. նա, ի շահ բնությունից ստացած անմիջական տպավորության պահպանման, կատարում է որոշակի խմբագրումներ: Նրա էտյուդային մի քանի բնապատկերները վկայում են, որ Հովհ. Այվազովսկին երբեմն համարձակ մոտեցում է ցուցաբերում՝ ընդհանրացված ու հակիրճ ներկայացնելով բնությունը՝ մի բան, որը հետագայում սկզբունքորեն զարգացրին տպավորապաշտ նկարիչները: «Բնության իդեալականացումը մի ծայրահեղություն է, որից միշտ խուսափել եմ իմ նկարներում, - գրում է Հովհ. Այվազովսկին, - միշտ զգացել եմ բնության լիրիզմը, ճիգ եմ արել այն թարգմանել»⁴:

Նկատենք նաև, որ Հովհ. Այվազովսկին վաղ շրջանի իր աշխատանքները համարել է «տպավորությունների աշխատանքի մեթոդ»՝ արագ, առաջին վրձնահարվածներով»⁵: Ընդ որում, կատարման թեթևությունը՝ համեմված արևելյան հախուռն խառնվածքով, նորություն էր այդ ժամանակի բնանկարչության մեջ: Երիտասարդ նկարիչը խորթ և անընդունելի է համարել բնության արհեստական գեղեցկացումը, գունային արտաքին էֆեկտներով տարվելը: Նրա համար ամեն մի գործ, նույնիսկ փոքրիկ էտյուդը, պահանջում էր զգայական անմիջական մոտեցում: Հովհ. Այվազովսկին գրել է. «Ես պատրաստում եմ երեք պատկեր. դրա համար ամառվա երեք ամիսներին պետք է միայն էտյուդներ անել բնությունից»⁶: Նկարիչը խորապես գիտակցել է, որ միայն բնության գրկում աշխատելը (որոնումները) հնարավոր կդարձնի այդ ժանրի կտավներում լուսաօդային միջավայրի փոփոխվող պահերի արտացոլումը գտնելը: Այդ առումով բնութագրական են նկարչի բացօթյա մի քանի աշխատանքները՝ «Յալթա» (1838 թ., Թեոդոսիայի Հովհ. Այվազովսկու անվան պատկե-

² И. Айвазовский, Документы и материалы, составители М. Саргсян, Г. Арутюнян, Г. Ша-тирян, Ереван, 1967, с. 26.

³ Մ. Սարգսյան, նշվ. աշխ., էջ 192:

⁴ И. Айвазовский, Русская старина, Санкт-Петербург, октябрь, 1878.

⁵ Ռ. Շիշմանյան, Հովհաննես Այվազովսկի, «Բնանկարն ու հայ նկարիչները», Երևան, 1958, էջ 63:

⁶ Մ. Սարգսյան, նշվ. աշխ., էջ 70:

Նկ. 1. Թիֆլիսի տեսարան, 1869, կտավ, յուղաներկ, 130x170 սմ,
Ստալրոպոլի մարզային գեղարվեստի թանգարան

Նկ. 2. Հին Թեոդոսիան, 1839, կտավ, յուղաներկ,
Թեոդոսիայի Այվազովսկու անվան պատկերասրահ

Նկ. 3. Վենետիկ. Առագաստանավեր, թուղթ ջրանշանով, ջրաներկ, մատիտ, 30.2x43.3 սմ, Հայաստանի ազգային պատկերասրահ

Նկ. 4. Վենետիկի ծովային տեսարան, թուղթ, մատիտ, 31x42.5 սմ, Հայաստանի ազգային պատկերասրահ

րասրահ), Հայաստանի ազգային պատկերասրահում պահվող «Յալթայի ժայռոտ ծովեզրը», «Փոթորկոտ ծով», «Ծովափ» (1845 թ.), «Իտալիայի տեսարան Վեզուվով» (1844 թ.), «Իտալական տեսարան», «Թեոդոսիայի նավահանգիստը», «Խաղաղ ծով», «Լուսնյակ գիշեր ծովափին»: Դիտողի աչքը շոյում են իրիկնային լուսավորության մեղմ աղջամուղջը և օդային միջավայրի համոզականությունը: Ավելին՝ կան դեպքեր, երբ նկարիչը ոչ միայն էտյուդը, այլև ցուցադրման համար նախատեսված աշխատանքները, օրինակ՝ «Հին Թեոդոսիան» (1839 թ., Թեոդոսիայի Հովհ. Այվազովսկու անվան պատկերասրահ, նկ. 2), ամբողջությամբ նկարել է բնության անմիջական գրկում: Միայն բարբիզոնցիները և իմպրեսիոնիստները այդ մեթոդը սկզբունքորեն խորացրին, կանոնակարգեցին ու կիրառեցին, որը նորույթ էր Եվրոպական արվեստում:

Ասենք, որ բավականին շատ են բացօթյա պայմաներում կատարված գրաֆիկական գործերը: Թղթի վրա մատիտով, սեպիայով կամ կավճամատիտով պատկերված ծովանկարներում միանգամից երևում է պլեների հրաշագործ ազդեցությունը: Դրանցից առավել հետաքրքրական են Հայաստանի ազգային պատկերասրահում պահվող «Վենետիկ: Առաջատանավեր» (Հայաստանի ազգային պատկերասրահ, նկ. 3), «Վենետիկի ծովային տեսարան» (Հայաստանի ազգային պատկերասրահ, նկ. 4) աշխատանքները:

1860-ական թվականների՝ Հովհ. Այվազովսկու ճանապարհորդած տարիների աշխատանքները՝ «Ժայռին զարնվող ալիքը» (1860 թ., Հայաստանի ազգային պատկերասրահ), «Դարյալի կիրճը» (1868 թ., Հայաստանի ազգային պատկերասրահ), «Կովկասյան լեռների շղթան» (1869 թ., Յարոսլավիայի գեղարվեստի թանգարան), ըստ էության, բնությունից կատարված էտյուդային տպավորությունից հեռու չեն: Հնարավոր է, որ դրանցից մեկը կամ երկուսը, «Հին Թեոդոսիայի» նման, ավարտված լինեն դրսում:

Բացօթյա աշխատանքի տպավորությունը զգացվում է նաև Հայաստանի ազգային պատկերասրահում պահվող «Փոթորիկ ծովի վրա» (1876 թ.), «Ծովի տեսարան առաջատանավով» (1888 թ.), «Սև ծովը» (1895 թ.), «Ճանապարհ ծովափին» (1899 թ.) ստեղծագործություններում:

Նույնիսկ մեծածավալ կտավների դեպքում Հովհ. Այվազովսկին պլենները չի մոռացել: 1841 թ. Վ. Գրիգորևիչին ուղարկած նամակում գրում է. «Հռոմեական մամուլը սիրով և մեծահոգաբար ընդունեց իմ նկարները: Հանդեսներում ինձ անսահման գովերգում են: Այդ ամենն ուրախաց-

նում է, բայց չմտածեք, որ դա ինձ վնասում է: Ես խստորեն շարունակելու եմ զննել բնությունը»⁷:

Մեծ ծովանկարչի աշխատանքային ոճի, նրա արվեստի բացահայտման գործում մեծապես կարևորվում է կտավի վրա նրա աշխատելու ուրույն եղանակը: Ոչ միայն պլեներային բնույթի, այլև արվեստանոցային-հաստոցային կտավներում հեղինակը ընդհանրապես չի ընդունել լրացուցիչ ուղղումներ կատարելը: Նա ամեն կերպ աշխատել է պահպանել առաջին վրձնահարվածների տպավորությունները: Երբեմն, նման առիթներով, ի հեճուկս նրան ուղղած նկատառումների, վարպետը պատասխանել է. «Իմ աշխատանքները վերջացնելուց հետո գուցե և նկատում եմ ինչ-որ բաներ, բայց հանգստանում եմ այն մտքից, որ առաջիկայում լավերը կնկարեմ: Ձեմ սիրում նկարը ինձ մոտ շատ պահել ու մզմզալ»⁸:

Ըստ էության, նկարչի մեջ իշխում է «էտյուդային» անմիջական մոտեցման հոգեբանությունը. առաջին վրձնահարվածներով ստեղծված տպավորությունը պահպանում է թեկուզ և հիշողությամբ, այն էլ՝ ֆենտոմենալ հիշողությամբ:

Հովհ. Այվազովսկու ստեղծագործական առանձնահատուկ այդ եղանակը, ասել է թե՛ լրացուցիչ ուղղումներից (մակերեսը ծանրաբեռնելուց) խուսափելը հանուն առաջին վրձնահարվածների տպավորության, երևի թե նորույթ էր: Այդ մեթոդը հետագայում, կատարման հետաքրքիր եղանակների կիրառմամբ, ուրույն միջոց եղավ իմպրեսիոնիստ նկարիչների համար:

Անգամ թեմատիկայի առումով Հովհ. Այվազովսկու մեկ-երկու աշխատանքները հիշեցնում են իմպրեսիոնիստներին. «Թիֆլիսի տեսարան» (1868 թ., Վրաստանի գեղարվեստի պետական թանգարան, Թբիլիսի), «Թիֆլիսի տեսարան» (1869 թ., Ստավրոպոլի մարզային գեղարվեստի թանգարան, Նկ. 1)⁹:

Մինչ իմպրեսիոնիստները՝ գոյություն ունեւ նաև «Բարբիզոնյան դպրոցը». համոզված ենք, որ Հովհ. Այվազովսկին հիանալի գիտեր այդ

⁷ И. Айвазовский, 2-е изд., т. 2: 52:

⁸ Անդ, էջ 126:

⁹ Ի դեպ, Հովհ. Այվազովսկու՝ գրեթե նույն կոմպոզիցիոն հորինվածքով ու թեմատիկայով «Թիֆլիսի տեսարանը» հիշեցնում է Ստեփանոս Ներսիսյանի (1815-1884 թթ.)՝ Հայաստանի ազգային պատկերասրահում ցուցադրվող, 1860-ական թթ. ստեղծած «Խնջույք Քոռո գետի ափին: Թիֆլիս» նոր շրջանի հայ կերպարվեստում թերևս կենցաղային ժանրի առաջին աշխատանքը:

դպրոցի և՛ առաջին, և՛ երկրորդ սերնդի ներկայացուցիչներին¹⁰, մանավանդ՝ նույն տարիներին նա եղել էր Փարիզում:

Ըստ էության, Ղրիմյան շրջանում Հովհ. Այվազովսկին դրսևորում է ստեղծագործելու ակներև միտում: Դա առավել նկատելի է նրա գետային նկարներում, որոնք, ցավոք, չեն դարձել մասնագիտական լայն քննություն առարկա: Ուկրաինայում կատարած շրջագայության ժամանակ նա կտավին է հանձնել ուկրաինական ջրառատ գետերի մի քանի գեղեցիկ տեսարաններ:

Հովհ. Այվազովսկու և բարբիզոնյան դպրոցի, հետագայում նաև իմպրեսիոնիստների աշխատանքների թեկուզ և մասնակի առնչությունների հարցը, կարծում ենք, կարոտ է համակողմանի քննություն: Ղրիմում արված բացօթյա աշխատանքները, նաև ուկրաինական գետային նկարները հատկանշվել են հնարավորին չափ իրականություն վերարտադրման անմիջականությամբ. հիշենք թեկուզ Մոսկվայի պետական Տրետյակովյան թանգարանում ցուցադրվող «Ջրաղացը գետի ափին: Ուկրաինա» (1880 թ.) նկարը: Թվում է, թե Հովհ. Այվազովսկին այդ ոլորտում ռուսական միջավայրից մի քայլ առաջ էր անցել: Նա աշխատում էր նույնիսկ իր հաստոցային կտավներում չկորցնել առաջին վրձնահարվածների շահեկանությունը: Դա մեծ մասամբ արդյունք էր մեկից և արագ աշխատելու եղանակի՝ ինչպես ստացվում էր, այդպես էլ մնալու էր, մի բան, որը նույնիսկ մեկ հարյուրամյակ անց անհասկանալի մնաց որոշ արվեստագետների:

Հովհ. Այվազովսկու՝ այդ շրջանի աշխատանքների գնահատման առումով բացառություն կարող է համարվել արվեստաբան Գարեգին Քոթանջյանի խոսքը. «...երիտասարդ Այվազովսկին, Ֆրանսիացի իմպրեսիոնիստների գեղարվեստական նվաճումներից անկախ, սկսեց ուղիներ փնտրել միջավայրի լուսաօդային բնութագիրը գեղարվեստական լեզվով ներկայացնելու հարցը լուծելու համար»¹¹: Այդուհետև Գ. Քոթանջյանը մի քանի հաջող համեմատություններ է կատարում Հովհ. Այվազովսկու և իմպրեսիոնիստների կտավների միջև:

Եվ իրոք, Հովհ. Այվազովսկու պլեներային աշխատանքներում տեսնում ենք տեսողական պատրանքի հասնող հավաստի պատկերներ, որտեղ

¹⁰ ԺԹ. դ. 30-60-ական թվականներին ֆրանսիացի մի խումբ ռեալիստ նկարիչներ գնում են Փարիզից ոչ հեռու գտնվող Բարբիզոն կոչվող գյուղը՝ Ֆոնտեբլո անտառի մոտակայքում՝ բնակարաններ կատարելու: «Բարբիզոնյան դպրոցի» ներկայացուցիչ ֆրանսիացի բնանկարիչներն իրենց խմբի անունը կապեցին Բարբիզոն գյուղի անվան հետ:

¹¹ Գ. Քոթանջյան, Իմպրեսիոնիզմի գեղարվեստական ժառանգությունը և հայ գեղանկարչությունը, Երևան, 2014, էջ 19:

նկարիչը որոշակի տեղ է հատկացնում լույսի գեղարվեստական մեկնաբանման հնարավորություններին, մանավանդ՝ տաք և սառը երանգների նուրբ փոխանցումներին: Ի դեպ, աշխատելու արագ ու հակիրճ եղանակը ավանդապահ (նաև կարծրամիտ) արվեստագետների մոտ «կիսատուլթյան և անավարտության» տպավորություն է թողել: Գեղարվեստական մշակույթի գիտակ Վ. Գրիգորեիչին ուղարկած նամակներից մեկում երիտասարդ Հովհ. Այվազովսկին դժգոհում է, որ իր ձևի մեջ ավարտված որոշ աշխատանքներ ոմանք ճիշտ չեն ընկալում և սկսում են դիտողություններ անել. «Ես ենթադրում եմ՝ դրանց (ուղարկած նկարների՝ Ա. Հ.) առնչությամբ ևս կհայտնվեն որոշ մարդիկ ու կասեն, որ ավարտված չեն: Դա պայմանավորված է նրանով, թե այցելուն ինչպես է ուզում տեսնել այն...»¹²: Սա նման է նրան, թե ինչպես էքսպրեսիոնիստներին սկզբում չէին ընդունում: Այստեղ տեղին է մեջբերել Ռ. Շիշմանյանի խոսքերը. «Այն պարզաբանությունները, ընդհանրացումները, որ ծովանկարիչը ներմուծել է իր ստեղծագործություններում՝ նյութի ըմբռնման և կատարման յուրահատուկ տեխնիկայի մեջ, չպետք է դիտել որպես թերություններ, այլ որպես առավելություններ, քանի որ նրանց շնորհիվ նկարչի հետապնդած վերջնական միտքը դառնում է ավելի վճիռ, հաջորդական ու դյուրամատչելի հասարակությանը»¹³:

Ս. Պետերբուրգի գեղարվեստի ակադեմիայի նախագահին ուղղված նամակում Հովհ. Այվազովսկին կարծես ավելի հստակ է շարադրում իր մոտեցումը. «Ես կատարել եմ մի քանի աշխատանքներ. մեկը ներկայացնում է լուսնյակ գիշեր, երկրորդը՝ պարզ օր հարավային ափում, և երրորդը՝ փոթորիկ: Բացի այդ ամենը, ես կատարել եմ մի քանի նոր փորձեր և էսքիզներ. այժմ մտածում եմ անդրադառնալ մանրամասն մշակմանը...»¹⁴:

Կարելի է ենթադրել, թե ինչ է նշանակում «մի քանի նոր փորձեր»:

Ըստ էության, Հովհ. Այվազովսկու ստեղծագործություններում զգացվում է բնության նկատմամբ յուրովի մոտեցման ձգտումը. և ոչ միայն դա: Այդ շրջանում նա խոսափում է ավելորդ շահեկանություններից, որի համար նրան երբեմն քննադատում էին: Կարևորը նրա գործերում դառնում է կենդանի շնչի արտահայտումը, դինամիկ շարժումը: Այդ թանկագին հատկանիշները Հովհ. Այվազովսկին մասամբ պահպանում է նաև իր մեծածավալ աշխատանքներում՝ միայն թե կերպարային հուզական կողմին հավելելով արտաքին փայլ:

¹² И. Айвазовский, նշվ. աշխ., էջ 32:

¹³ Ռ. Շիշմանյան, նշվ. աշխ., էջ 53-54:

¹⁴ И. Айвазовский, նշվ. աշխ., էջ 28:

Մենք խնդիր չունենք անդրադառնալու ծովանկարչի ստեղծած կոմպոզիցիոն-հաստոցային մեծ ու փոքր աշխատանքներին: Դրանց մասին բազմիցս գրվել է:

Հովհ. Այվազովսկու աշխատանքների մեծ մասը աչքի է ընկնում կատարման թեթևությունով, որը գալիս է առաջին վրձնահարվածների մաքրությունից և հաճելի թափանցիկությունից: Դա ինչ-որ չափով պայմանավորված էր նաև նկարչի՝ արագ աշխատելու մեթոդով: Նշեցինք, որ նա չի սիրել կտավը լրացուցիչ ուղղումներով ծանրաբեռնել, ինչը կորցնում է առաջին տպավորությունը: Նրա ստեղծած ծովապատկերները, ամենհի փոթորիկները օդալուսային հարափոփոխ պահեր են, երբեմն էլ՝ ազատ իմպրովիզացիաներ՝ պայմանական, վերացականության հասնող սիմվոլիկ լուծումներով, որոնք զարմանք և հիացմունք են առաջացնում դիտողի մեջ. համոզվում ես Օ. Լյասկովսկայայի համարձակ խոսքերի ճշմարտացիության մեջ. «Հովհ. Այվազովսկին անվիճելիորեն եղավ ժ. Դարի համաշխարհային նկարչության ամենախոշոր ծովանկարիչը»¹⁵:

РЕЗЮМЕ

Задача статьи - полнее раскрыть одну из самых блистательных индивидуальностей в мировой маринистической живописи - Ованеса Айвазовского. Для решения этого вопроса предпринята попытка рассмотреть творчество художника с несколько непривычного ракурса: с точки зрения российских и европейских эстетических приоритетов и предпочтений. Статья обращена к пленэрной живописи художника, его этюдам, которые не столь хорошо известны широкому кругу любителей искусства. В начале своего творческого пути Айвазовский был увлечен созданием работ на месте, на лоне природы и сохранением впечатления первого ощущения.

SUMMARY

With an endeavor to introduce Hovhannes Ayvazovski, one of the most brilliant maritime artists of the World Art we have made an attempt to approach the Painter not from a traditional perspective, i.e. from a standpoint on the grounds of the variety of predilections of Russian and European aesthetics. The paper dwells on the plein-air works created by this Master, which are not quite known to broader circles of art lovers. Initially, Ayvazovski would indulge in working on site, in the open country, in nature's lap dedicated to the task to absorb the immediate perceptions and to keep the first impressions alive.

¹⁵ «Великий русский маринист», Москва, 1981, N 1, с. 81.